

A KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁS
ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK A XXI. SZÁZADBAN
KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN AZ OKTATÁSI REFORMOK TÜKRÉBEN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2019. március 28–29.

Tanulmánykötet

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ
У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ
ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY
IN THE FIELD OF SECONDARY AND HIGHER EDUCATION OF EASTERN
AND CENTRAL EUROPE IN LIGHT OF EDUCATIONAL REFORMS

International Academic Conference
Berehove, March 28–29, 2019

Selected papers

A KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁS ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK A XXI. SZÁZADBAN KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN AZ OKTATÁSI REFORMOK TÜKRÉBEN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2019. március 28–29.

Tanulmánykötet

Szerkesztette:

*Berghauer-Olasz Emőke, Gávriljuk Ilona,
Hutterer Éva és Pallyay Katalin*

„RIK-U” Kft.
Ungvár
2019

УДК (ЕТО): 061.3(477.87)

K– 93

A kiadvány a 2019. március 28–29-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Pedagógia és Pszichológia Tanszéke által rendezett *A köz- és felsőoktatás előtt álló kihívások a XXI. században Kelet-Közép-Európában az oktatási reformok tükrében* című nemzetközi tudományos konferencián elhangzott előadások anyagát tartalmazza.

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlege és Pedagógia és Pszichológia Tanszéke
közreműködésével.

Szerkesztette:

*Berghauer-Olasz Emőke, Gávriljuk Ilona,
Hutterer Éva és Pallay Katalin*

Korrektúra: *Grica-Varcaba Ildikó, Lőrincz Marianna, Kordonec Olekszandr*

Tördelés: *Tótin Viktória, Dobos Sándor*

Borítóterv: *Dobos Sándor*

A borítón a Pedagógia és Pszichológia Tanszék tanító és óvodapedagógia szakos hallgatói láthatók. A felvételeket Csopák Éva és Espán Margaréta a tanszék rendezvényein készítette.

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felelnek: *Orosz Ildikó, Dobos Sándor*

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

A tudományos rendezvényt és a kiadvány megjelenését támogatta:

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

Kiadó és nyomdai munkák: „RIK-U” Kft.
88000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua
Felelős vezető: Sztanyisevszkij Jevgen

ISBN 978-617-7692-33-0

© A szerzők, 2019

© A szerkesztők, 2019

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2019

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

За редакцією:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Єва Гуттерер та Каталін Поллої*

ТОВ «РІК-У»
Ужгород
2019

УДК: 061.3(477.87)

К– 93

Збірник містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», яка відбулася 28–29 березня 2019 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II.

Підготовлено Видавничим відділом спільно з
кафедрою педагогіки та психології Закарпатського угорського
інституту ім. Ференца Ракоці II

За редакцією:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Єва Гуттерер та Каталін Поллої*

Коректура: *Ільдико Гріца-Варцаба, Маріанна Леврінци, Олександр Кордонець*

Верстка: *Вікторія Товтін, Олександр Добош*

Обкладинка: *Олександр Добош*

На обкладинці: студенти спеціальностей «початкова освіта» та «дошкільне виховання» кафедри педагогії та психології. Фото зроблені Євою Чопак та Маргаритою Ешпан на кафедральних заходах.

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр “Опацої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф.Р. II*

Відповідальні за випуск: *Ільдико Орос, Олександр Добош*

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Проведення конференції та друк збірника здійснено за підтримки:

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»
88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36. E-mail: print@rik.com.ua
Генеральний директор: Станішевський Євген Вікторович

ISBN 978-617-7692-33-0

© Автори, 2019

© Редактори, 2019

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

**CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY
IN THE FIELD OF SECONDARY AND HIGHER
EDUCATION OF EASTERN AND CENTRAL EUROPE
IN LIGHT OF EDUCATIONAL REFORMS**

International Academic Conference
Berehove, March 28–29, 2019

Selected papers

Edited by:

*Emőke Berghauer-Olasz, Ilona Gávriljuk,
Éva Hutterer and Katalin Pallay*

”RIK-U” LLC
Uzhhorod
2019

УДК (UDC): 061.3(477.87)
К– 93

The publication contains the materials of the international academic conference “Challenges of the 21st century in the field of secondary and higher education of Eastern and Central Europe in light of educational reforms” held on 28–29 March, 2019 in Berehove. The academic event was organized by the Department of Pedagogy and Psychology of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education.

Prepared at the Publishing Department of Ferenc Rákóczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in cooperation with
the Department of Pedagogy and Psychology

Edited by:

*Emőke Berghauer-Olasz, Ilona Gávriľjuk,
Éva Hutterer and Katalin Pallay*

Proof-reading: *Ildikó Grica-Varcaba, Marianna Lőrincz, Olekszandr Kordonec*

Makeup: *Viktória Tótin, Sándor Dobos*

Cover design: *Sándor Dobos*

The book cover features students of the Department of Pedagogy and Psychology. The photographs of extra-curricular activities were taken by Éva Csopák and Margaréta Espán.

Universal Decimal Classification (UDC): *The Apáczai Csere János Library of
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

Responsible for publishing: *Ildikó Orosz, Sándor Dobos*

Authors are responsible for the content of research papers.

The international academic conference and the publication of studies sponsored by:

Publishing and printing: "RIK-U" LLC
88000 Uzhhorod, Gagarin Street, 36. E-mail: print@rik.com.ua
Responsible manager: Jevgen Stanyisevskiy

ISBN 978-617-7692-33-0

© Authors, 2019

© Editors, 2019

© Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

TARTALOM

Baracsi Ágnes: PÁLYAKEZDÉS A „FEKETE PEDAGÓGIA” ÁRNYÉKÁBAN.....	21
Berghauer-Olasz Emőke: A KINETIKUS ISKOLARAJZ MINT KÖZÖSSÉGEK REJTETT KAPCSOLATAINAK FELTÁ- RÓ MÓDSZERE.....	31
Bida Olena: EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS A PE- DAGÓGUSKÉPZÉS FOLYAMATÁBAN.....	41
Cséke Katalin: ROMA TANULÓK HELYZETÉNEK TANÁRI PERCEPCIÓI	47
Csoóri Zsófia: A PEDAGÓGUSKÉPZÉS FEJLŐDÉSÉNEK SAJÁTOS SÁGAI KÁRPÁTALJÁN A XVIII. SZÁZAD VÉGE ÉS A XX. SZÁZAD ELSŐ FELE KÖZÖTT A LEVÉLTÁRI FORRÁSOK ALAPJÁN.....	57
Csopák Éva: AZ ALTRUIZMUS MEGJELENÉSE ÓVODÁS- KORÚ GYERMEKEK KÖRÉBEN	65
Dzsanda Galina: AZ UKRÁNNYELV-TANÍTÁS AKTUÁLIS KÉRDÉSEI A NEMZETISÉGI KISEBBSÉGI ISKO- LÁK KÉTNYELVŰ KÖZEGÉBEN.....	77
Fónai Mihály: OSZTÁLYTERMI BEFOGADÁS ÉS SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNY.....	85
Gonda Zsuzsa: DIGITÁLIS SZÖVEGFELDOLGOZÁS A MA- GYARTANÁRKÉPZÉSBEN	93
Greba Ildikó – Knobloch Beáta: AZ INKLUZÍV OKTATÁS FEJLŐDÉSE UKRAJNÁBAN.....	103
Hnatik Katalin: A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV TANU- LÁSÁNAK LEHETSÉGES BUKTATÓI NYELVTANU- LÓI SZEMMEL	111
Hollósi Hajnalka Zsuzsanna: SZEMÉLYRE SZABOTT DIF- FERENCIÁLÁS AZ ALAPFOKÚ OKTATÁSBAN A LEMORZSOLÓDÁS ELLEN	119
Hollósi M. Cecília: A FŐISKOLÁSOK MENTÁLHIGIÉNÉS MEGSEGÍTÉSE PSZICHOLÓGIAI ESZKÖZÖKKEL.....	127
Horváth Kinga: A FELSŐOKTATÁS ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁ- SOK A PÁLYAORIENTÁCIÓ MEGKÖZELÍTÉSÉBŐL.....	135

Horváth Kinga – Tóth Péter: PEDAGÓGUSHALLGATÓK NÉZETE AZ IDEÁLIS TANÁRI INTERAKCIÓS STÍLUSRÓL EGY EMPIRIKUS KUTATÁS TÜKRÉBEN	159
Huszi Ilona: A MEGFIGYELÉS MINT IRÁNYÍTOTT TEVÉKENYSÉG ALKALMAZÁSA AZ ANGOLTANÁRKÉPZÉSBEN	171
Juhász Valéria: A SIGHT WORD OLVASÁSTANÍTÓ MÓDSZER ALKALMAZHATÓSÁGA A MAGYAR OLVASÁSFEJLESZTÉSBEN	179
Kirdan Alexander: GAZDASÁGI SZAKEMBEREK KÉPZÉSÉNEK RENDSZERE LENGYELORSZÁGI ÉS UKRAJNAI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE ALAPJÁN	189
Kiss Julianna: AZ UKRAJNAI MŰVÉSZETOKTATÁS AZ OKTATÁSI TÖRVÉNYEK TÜKRÉBEN KURRIKULÁRIS ÉS EXTRAKURRIKULÁRIS SZÍNTEREKEN	193
Koncz Tímea: AZ ÓVODÁSOK ERKÖLCSI NEVELÉSE AZ IRODALOM ESZKÖZEIVEL.....	203
Kóré Dóra – Atroscsenko Tatjana: A LEENDŐ PEDAGÓGUS SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSE MULTIKULTURÁLIS FELSŐOKTATÁSI KÖRNYEZETBEN	213
Kucsaj Tatjana – Kucsaj Olekszandr: IKT-TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA A SZAKMAI TEVÉKENYSÉGRE VALÓ FELKÉSZÍTÉSBEN	219
Kuzminszkij Anatolij: AZ ÖNMENEDZSELÉS SZEREPE A SEGÍTŐ HIVATÁSBAN MINT A PSZICHOSZOMATIKUS KIÉGÉS MEGELŐZÉSÉNEK ESZKÖZE.....	223
Lebovics Viktória: TARASZ SEVCSENKO <i>ÁLOM</i> C. MŰVÉRŐL EGY KICSIT MÁSKÉNT	233
Margitics Marianna: IKT-TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA AZ OKTATÁSBAN	241
Márton Sára: TKO1114	247
Molnár Ferenc: A BEREGI FŐESPERESI KERÜLET GÖRÖGKATOLIKUS NÉPISKOLÁINAK OKTATÁSI HELYZETE AZ 1840-ES ÉVEKBEN.....	255

Mónus Ferenc: MERRE TOVÁBB CIVILIZÁCIÓ? – A FENNTARTHATÓSÁGRA NEVELÉS HANGSÚLYAI A XXI. SZÁZAD KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁSÁBAN	265
Nagy Edit: A MUNKÁVAL ÖSSZEFÜGGŐ DISTRESSZ JELENTŐSÉGE ÉS KÖVETKEZMÉNYEI	275
Nagy György: AZ ISMERETEK HATÉKONY KÖZVETÍTÉSE KÖRNYEZETISMERET-ÓRÁN	285
Nagy Melinda – Strédl Terézia – Szarka László – Zahatňanská Mária – Poráčová Janka: TOLERANCIA ÉS TOLERANCIÁRA VALÓ NEVELÉS A SELYE JÁNOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN	295
Nárai Márta: FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK SZEREPE A FIATALOK TÁRSADALMI ÉRZÉKENYÍTÉSÉBEN	305
Orosz Ildikó: A FORMÁLIS ÉS NONFORMÁLIS TANULÁSI TEVÉKENYSÉG KIEGYENSÚLYOZOTT ÖSSZEANGOLÁSA A FELNŐTTKÉPZÉSBEN	315
Pallay Katalin: A KÁRPÁTALJAI MAGYARSÁG AZ UKRÁN OKTATÁSPOLITIKA ÚTVESZTŐJÉBEN	321
Pallay Mária: NEMEK KÖZÖTTI BÉREGYENLŐTLENSÉG: A PÁLYAVÁLASZTÁS MINT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐ	333
Pávlovics Judit: A KORAI IDEGENNYELV-OKTATÁS TARTALMÁNAK ALAKULÁSA A XX. SZÁZAD VÉGÉN ÉS A XXI. SZÁZAD ELEJÉN	343
Pillar Granville: ESETTANULMÁNY: EMPIRIKUS VIZSGÁLAT AZ INTEGRÁLT MULTISZENZOROS INPUT HATÁSAIRÓL A NYELVFEJLESZTÉSRE	353
Sejko Anasztázia: A PEDAGÓGIAI PROGNOZIS TECHNOLOGIÁJA A FELSŐFOKÚ EGÉSZSÉGÜGYI OKTATÁSBAN	367
Simon Gabriella: A KEZDŐ PEDAGÓGUSOK MENTORI TÁMOGATÁSÁNAK HUMANISZTIKUS MODELLJE	373
Szilágyi Iván – Marinec Nagyija: A DEMOKRATIKUS OKTATÁSMENEDZSMENT MODELLJEI A VILÁG VEZETŐ ORSZÁGAIBAN	401
Szilágyi László: A NYELVTANULÁSI STRATÉGIÁK MINT MÓDSZER ALKALMAZÁSA AZ IDEGENNYELVTANULÁSBAN ÉS -TANÍTÁSBAN	409

Szontágh Pál Iván: PEDAGÓGUSJELÖLTEK ÁLTAL VÁLLOTT ÉS KÖVETETT ETIKAI ÉRTÉKEK	419
Taskovics Okszana: ONLINE CSOPORTOK SZEREPE A NYELVOKTATÁSBAN	429
Tokai Dalma: TEHETSÉGEK EGYÉNI FEJLESZTÉSE.....	437
Török Tamás: A PEDAGÓGIAI GYAKORLAT A SELYE JÁNOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN	447
Vizáver Árpád: EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS A HALLGATÓK SPORTBAN ELÉRT EREDMÉNYESSÉGÉNEK NÖVELÉSÉVEL	455
Zorocskina Tatjana: A SZAKEMBERKÉPZÉS RENDSZERE NAGY-BRITANNIÁBAN	461
A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA MESTERKÉPZÉSÉBEN RÉSZT VEVŐ TANÍTÓ SZAKOS HALLGATÓINAK A PUBLIKÁCIÓI	465
Bábel Zsuzsanna: A MAGZAT ELVESZTÉSE MINT KRÍZISHELYZET.....	467
Fekete Evelin: AZ ÓVODÁS GYERMEK ÉRZELMI INTELLIGENCIÁJÁNAK FEJLESZTÉSE MESÉKKEL	475
Hete Klára Annabella: A SZOCIALIZÁCIÓ ÉS ALKALMAZKODÁS MÉRFÖLDKÖVEI AZ ÓVODÁSKORÚ GYERMEK ÉLETÉBEN	485
Mészáros Renáta: KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS KAMASZOK KÖRÉBEN	493
Mitro Livia Etelka: TÁRSAS KAPCSOLATOK KISISKOLÁSKORBAN	503
Molnár-Hrábcsák Éva: JÁTSSZ VELEM! BÁBKÉSZÍTÉS, BÁBOZÁS 1. OSZTÁLYOS GYEREKEKKEL ÉS SZÜLEIKKEL	515
Nagy Nikoletta: A TANÓRAI KOMMUNIKÁCIÓ ÉS AZ ALKALMAZOTT MUNKAFORMA ÖSSZEFÜGGÉSEINEK VIZSGÁLATA ALSÓ TAGOZATBAN	525

ЗМІСТ

Борочі Агнеш: ШЛЯХ ВЧИТЕЛЯ-ПОЧАТКІВЦЯ В ТІНІ «ЧОРНОЇ ПЕДАГОГІКИ».....	21
Бергхауер-Олас Емьовке: МОЖЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МЕТОДОМ КІНЕТИЧНОГО ШКІЛЬНОГО МАЛЮНКУ	31
Біда Олена: ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
Чейке Катерина: СТАНОВИЩЕ РОМСЬКИХ УЧНІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ПЕРЦЕПЦІЇ.....	47
Човрій Софія: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ НА ЗАКАРПАТТІ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. НА ОСНОВІ АРХІВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	57
Чопак Єва: ФОРМИ ПРОЯВУ АЛЬТРУЇЗМУ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	65
Джанда Галина: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ	77
Фонаї Мігаль: ВКЛЮЧЕННЯ ДО СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ.....	85
Гонда Жужа: ОБРОБКА ЦИФРОВОГО ТЕКСТУ У ПІДГОТОВЦІ УГОРСЬКИХ ФІЛОЛОГІВ.....	93
Греба Ілдіко – Кноблех Беата: РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	103
Гнатик Катерина: МОЖЛИВІ НЕДОЛІКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИВЧЕННЯМ УГОРСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ, ОЧИМА ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ	111
Голлоші Гойнолка Жужанна: ОСОБИСТІСНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ, СПРЯМОВАНА ПРОТИ «ВІДСІВУ» В ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ	119
Голлоші М. Цецилія: МЕНТАЛЬНА ГІГІЄНА СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ	127
Горват Кінга: ВИКЛИКИ ПЕРЕД АБІТУРІЄНТАМИ З ТОЧКИ ЗОРУ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ.....	135

Горват Кінга – Товт Петер: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ НА ІДЕАЛЬНІ ІНТЕРАКЦІЙНІ МОДЕЛІ ВИКЛАДАЧІВ	159
Густі Ілона: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК КЕРОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ АНГЛІЙСЬКИХ ФІЛОЛОГІВ	171
Югас Валерія: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ SIGHT WORD У РОЗВИТКУ ЧИТАННЯ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ	179
Кірдан Олександр: ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	189
Кіш Юліанна: ШКІЛЬНА ТА ПОЗАШКІЛЬНА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ У ДЗЕРКАЛІ ЗАКОНІВ ПРО ОСВІТУ	193
Конц Тімея: МОРАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБАМИ ЛІТЕРАТУРИ	203
Коврей Дора – Агрощенко Тетяна: ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ПОЛКУЛЬТУРНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	213
Кучай Тетяна – Кучай Олександр: ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНИХ І КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	219
Кузьмінський Анатолій: РОЛЬ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ ФАХІВЦЯ СОЦІОНОМІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ ЯК ЗАСІБ РЕЗИСТЕНТНОСТІ ПСИХОСОМАТИЧНОМУ ВИГОРАННЮ	223
Лебович Вікторія: ПРО ПОЕМУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «СОН» ІНАКШЕ	233
Маргітич Маріанна: ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ	241
Мартон Шара: ТКО1114	247
Молнар Федір: ОСВІТНЄ СТАНОВИЩЕ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ НАРОДНИХ ШКІЛ БЕРЕЗЬКОГО АРХІДІЯКОНСЬКОГО ОКРУГУ У 1840-Х РОКАХ	255

Монуш Ференц: ЦИВІЛІЗАЦІЯ – ЯК ДАЛІ? ПОСЛІДОВ- НІСТЬ У ВИХОВАННІ СТАЛОСТІ В СЕРЕДНІЙ ТА ВИЩІЙ ОСВІТІ У ХХІ СТОЛІТТІ.....	265
Надь Едіт: ЗНАЧЕННЯ ТА НАСЛІДКИ ДИСТРЕСУ У РОБОТІ .	275
Надь Дьєрдь: ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗНАЇНЬ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА.....	285
Надь Мелінда – Штрелл Терезія – Сорко Ласло – Захатнянсь- ка Марія – Порачова Янка: ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ВИ- ХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ФАКУЛЬТЕТУ ПІД- ГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯНОША ШЕЙЕ	295
Нарої Марта: РОЛЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ЧУТЛИВОСТІ МОЛОДІ.....	305
Орос Ільдико: ГАРМОНІЙНЕ ПОЄДНАННЯ ФОРМАЛЬ- НИХ І НЕФОРМАЛЬНИХ ПЕРІОДІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ.....	315
Поллої Каталін: ЗАКАРПАТСЬКІ УГОРЦІ В ЛАБІРИНТІ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	321
Полої Марія: ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ В ОПЛАТІ ПРАЦІ: ВИБІР КАР'ЄРИ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ	333
Павлович Юдіта: ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ РАННЬОЇ ІН- ШОМОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ ХХ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	343
Піллар Гренвілл: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВВІД- НОГО ІНТЕГРАТИВНОГО МУЛЬТИСЕНСОРНОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК МОВИ	353
Шейко Анастасія: ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОГНО- ЗУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ.....	367
Шімон Габрієлла: ГУМАНІСТИЧНА МОДЕЛЬ МЕНТОР- СЬКОЇ ПІДТРИМКИ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКІВЦІВ	373
Силадій Іван – Маринець Надія: ОСНОВНІ МОДЕЛІ ДЕ- МОКРАТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В ПРО- ВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ	401
Сіладі Василь: ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЙ ОВОЛО- ДІННЯ ІНШОМОВНОЮ ЛЕКСИКОЮ ЯК МЕТОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	409

Сонтаг Пал Іван: ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ КАНДИДАТІВ У ВЧИТЕЛІ	419
Ташкович Оксана: РОЛЬ ОН-ЛАЙН ГРУП У ВИКЛАДАННІ МОВИ	429
Токаї Далма: ІНДИВІДУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ	437
Терек Томаш: ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА НА ПЕДАГОГІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯНОША ШЕЙЕ.....	447
Візавер Арпад: ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ: УДОСКОНАЛЕННЯ СПОРТИВНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	455
Зорочкіна Тетяна: СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ	461
ПУБЛІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» ЗАКАРПАТСЬКОГО УГОРСЬКОГО ІНСТИТУТУ ІМ. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ П.....	465
Бабел Жужанна: ВТРАТА ВАГІТНОСТІ ЯК ЖИТТЄВА КРИЗОВА СИТУАЦІЯ	467
Фекете Евелін: КАЗКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДОШКІЛЬНИКА	475
Гете Клара Аннабелла: ПЕРІОДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ У ЖИТТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	485
Мейсарош Рената: РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН У ПІДЛІТКІВ	493
Митро Лівія-Етелка: СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	503
Молнар Грабчак Єва: ГРАЙСЯ ЗІ МНОЮ! ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНИХ ЛЯЛЬОК З ДІТЬМИ ТА ЇХ БАТЬКАМИ У ПЕРШОМУ КЛАСІ	515
Надь Ніколетта: ВИВЧЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ КОМУНІКАЦІЄЮ ТА ІНШИМИ ФОРМАМИ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС УРОКУ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	525

CONTENT

Baracsi, Ágnes: GRADUATES IN THE SHADOW OF „BLACK PEDAGOGY”	21
Berghauer-Olasz, Emőke: KINETIC SCHOOL DRAWING AS A METHOD OF REVEALING HIDDEN SOCIAL RELATIONSHIPS.....	31
Bida, Olena: TRAINING FUTURE PROFESSIONALS FOR HEALTH SAVING ACTIVITIES	41
Cséke, Katalin: THE TEACHERS’ PERCEPTIONS OF THE SITUATION OF ROMA STUDENTS.....	47
Csoóri, Zsófia: PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL PEDAGOGICAL EDUCATION IN TRANSCARPATHIA IN LATE 18 TH – THE FIRST HALF OF 20 TH CENTURY IN THE CONTEXT OF ARCHIVE SOURCES	57
Csopák, Éva: ALTRUISM DISPLAY AMONG PRESCHOOL CHILDREN.....	65
Dzsanda, Galina: CURRENT PROBLEMS OF UKRAINIAN LANGUAGE LEARNING IN ETHNIC MINORITY SCHOOLS IN THE CONTEXT OF BILINGUALISM	77
Fónai, Mihály: INCLUSION IN THE CLASSROOM AND SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS	85
Gonda, Zsuzsa: DIGITAL ADAPTATION OF TEXTS IN HUNGARIAN TEACHER TRAINING.....	93
Greba, Ildikó – Knobloch, Beáta: DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE.....	103
Hnatik, Katalin: THE POTENTIAL PITFALLS OF HUNGARIAN AS A FOREIGN LANGUAGE LEARNING	111
Hollósi, Hajnalka Zsuzsanna: PERSONALIZED DIFFERENTIATION IN PRIMARY EDUCATION AGAINST DROP-OUT.....	119
Hollósi M., Cecília: THE ROLE OF MENTALHIGENICS IN THE LIFE OF COLLEGE STUDENTS (OR WHAT CAN A PSYCHOLOGYST DO WHEN NOT TEACHING?).....	127
Horváth, Kinga: THE CHALLENGES FACING HIGHER EDUCATION IN PROFESSIONAL ORIENTATION	135

Horváth, Kinga – Tóth, Péter: FUTURE TEACHERS' VIEWS ON THE INTERACTION STYLE OF AN IDEAL PEDAGOGUE IN THE LIGHT OF AN EMPIRICAL RESEARCH.....	159
Husztí, Ilona: THE APPLICATION OF OBSERVATION AS A FOCUSED ACTIVITY IN ENGLISH TEACHER TRAINING.....	171
Juhász, Valéria: APPLICATION OF THE “SIGHT WORD” READING TEACHING METHOD IN THE READING DEVELOPMENT OF HUNGARIAN PUPILS.....	179
Kirdan, Alexander: PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS OF ECONOMIC SECTOR IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE REPUBLIC OF POLAND AND UKRAINE: COMPARATIVE ANALYSIS	189
Kiss, Julianna: ASPECTS OF CURRICULAR AND EXTRACURRICULAR ART EDUCATION IN UKRAINE IN LIGHT OF EDUCATIONAL LAW	193
Koncz, Tímea: CONVENTIONAL EDUCATION OF PRESCHOOLERS WITH THE HELP OF LITERATURE	203
Kóré, Dóra – Atroschenko, Tetiana: FORMING THE PERSONALITY OF THE FUTURE PEDAGOGUE IN THE MULTICULTURAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATION.....	213
Kuchai, Tetiana – Kuchai, Oleksandr: PREPARING SPECIALISTS FOR PROFESSIONAL WORK BY MEANS OF COMPUTER AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES.....	219
Kuzminskyi, Anatoliy: THE ROLE OF SELF-MANAGEMENT OF SPECIALISTS IN THE SOCIONOMIC PROFESSION AS A MEANS OF RESISTANCE TO PSYCHOSOMATIC BURNOUT.....	223
Lebovics, Viktória: ON TARAS SHEVCHENKO'S «COH (DREAM)» IN A DIFFERENT WAY	233
Margitics, Marianna: THE APPLICATION OF ICT IN EDUCATION	241
Márton, Sára: TKO1114	247
Molnár, Ferenc: THE GREEK CATHOLIC EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF MUNKÁCS (MUKACHEVO) EPARCHY IN THE MID-19 TH CENTURY	255

Mónus, Ferenc: WHICH DIRECTION TO FOLLOW, HUMAN CIVILIZATION? – SUSTAINABILITY EDUCATION EMPHASES IN THE PUBLIC AND HIGHER EDUCATION AT THE EARLY 21 TH CENTURY	265
Nagy, Edit: THE SIGNIFICANCE AND CONSEQUENCES OF WORK-RELATED DISTRESS	275
Nagy, György: EFFECTIVE COMMUNICATION OF KNOWLEDGE IN ENVIRONMENTAL EDUCATION.....	285
Nagy, Melinda – Strédl, Terézia – Szarka, László – Zahatňanská, Mária – Poráčová, Janka: TOLERANCE AND TOLERANCE EDUCATION AT FACULTY OF EDUCATION OF J. SELYE UNIVERSITY.....	295
Nárai, Márta: THE ROLE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN SOCIAL SENSITIZATION OF YOUNGSTERS.....	305
Orosz, Ildikó: HARMONIZING LEARNING ACTIVITY OF ADULT POPULATION	315
Pallay, Katalin: TRANSCARPATHIAN HUNGARIANS IN THE MAZE OF UKRAINIAN EDUCATION POLICY	321
Pallay, Mária: REVISITING THE GENDER WAGE GAP: GENDER AND CAREER CHOICE	333
Pávlovics, Judit: EARLY FOREIGN LANGUAGE EDUCATION CONTENT FORMATION IN UKRAINE AT THE END OF THE 20 TH AND AT THE BEGINNING OF THE 21 ST CENTURY	343
Pillar, Granville: AN EMPIRICAL INVESTIGATION INTO THE EFFECTS OF INTEGRAL MULTI-SENSORY INPUT ON LANGUAGE DEVELOPMENT: A CASE STUDY.....	353
Sheyko, Anastasiya: TECHNOLOGY OF PEDAGOGICAL PROGNOSIS IN THE ESTABLISHMENTS OF HIGHER MEDICAL EDUCATION	367
Simon, Gabriella: THE HUMANISTIC MODEL OF MENTORING OF NOVICE TEACHERS	373
Szilágyi, Iván – Marinec, Nadia: MAIN MODELS OF DEMOCRATIC EDUCATIONAL MANAGEMENT IN THE LEADING COUNTRIES OF THE WORLD	401
Szilágyi, László: LANGUAGE LEARNING STRATEGIES IN INDEPENDENT LANGUAGE LEARNING.....	409

Szontagh, Pál Iván: THE ETHICAL ATTITUDES OF TEACHER CANDIDATES	419
Taskovics, Okszána: THE ROLE OF ONLINE GROUPS IN LANGUAGE TEACHING	429
Tokai, Dalma: INDIVIDUAL DEVELOPMENT OF GIFTED YOUTH.....	437
Török, Tamás: PEDAGOGICAL PRACTICE AT THE FACULTY OF EDUCATION OF J. SELYE UNIVERSITY	447
Vizáver, Árpád: HEALTHY LIFE STYLE EDUCATION: DEVELOPING STUDENTS' ATHLETIC SKILLS.....	455
Zorochkina, Tetiana: THE SYSTEM OF PROFESSIONAL EDUCATION IN GREAT BRITAIN	461
RESEARCH PAPERS OF STUDENTS STUDYING FOR MASTER'S DEGREE IN PRIMARY EDUCATION OF FERENC RÁKÓCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE OF HIGHER EDUCATION.....	
Bábel, Zsuzsanna: PREGNANCY STOP AS A LIFE CRISIS	467
Fekete, Evelin: PRESCHOOLER'S EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT BY MEANS OF TALES	475
Hete, Klára Annabella: MILESTONES OF SOCIALISATION AND ADAPTATION IN THE LIFE OF PRESCHOOL CHILDREN	485
Mészáros, Renáta: COMMUNITY BUILDING AMONG TEENAGERS.....	493
Mitro, Livia Etelka: SOCIAL RELATIONSHIPS AT EARLY SCHOOL AGE	503
Molnár-Hrábcsák, Éva: PLAY WITH ME! – MAKING PUPPETS, PUPPETING FOR FIRST FORM KIDS AND THEIR PARENTS.....	515
Nagy, Nikoletta: EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN CLASSROOM COMMUNICATION AND CLASSROOM WORK ORGANISATION IN PRIMARY EDUCATION.....	525

TÁRSAS KAPCSOLATOK KISISKOLÁS KORBAN

Mitro Livia Etelka

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
liviasz34@gmail.com

Abstract

This paper aimed at analyzing the social relationships of early school age children within a group. Gaining a deeper insight into the social relationships of students is essential for developing teaching competence. In the course of the study methods of sociometry and The Seven-Step Configuration Analysis were applied. The research was carried out in the 2nd class of the Hungarian Language Elementary School and Drugeth High School of Ungvar. Based on the results of the survey, it can be suggested that the objectives of the study were attained. The social relationships of the 2nd grade students, the hierarchy within the groups, as well as the majority and the periphery of the group were revealed.

Key words: sociometry, reciprocity table, frequency table, Kinetic School Drawing (KSD), kinetic sociogram.

Absztrakt

Ez a tanulmány a kisiskolás korú gyermekek társas kapcsolatainak elemzését tűzte ki célul egy csoporton belül. A téma jelentősége abban rejlik, hogy egy pedagógus hatékony munkavégzése céljából elengedhetetlen az, hogy mélyebben átlássa az általa vezetett osztály tanulóinak társas viszonyait. A munkám során a szociometria és a rajzelemzés módszereivel dolgoztam. A kutatást az Ungvári Magyar Tannyelvű Elemi Iskola és Drugeth Gimnázium 2. osztályában végeztem. A felmérés eredménye alapján elmondható, hogy munkám során elértem kitűzött célomat. Sikerült feltárnom a 2. osztályos tanulók társas kapcsolatait, a csoportban uralkodó rangsorokat, hierarchiákat, valamint kirajzolódott, hogy kik a csoport jelentős és perifériára szorult tagjai.

Kulcsszavak: szociometria, kölcsönösségi táblázat, gyakorisági táblázat, kinetikus iskolarajz (KSD), kinetikus szociogram.

Az ember mint társas lény

A személyiségfejlődés összetett hatásrendszerek eredménye. Az örökletes és a környezeti tényezők nemcsak a szomatikus, a pszichikus, a kognitív funkciók fejlődésére fejtik ki hatásukat, hanem a szociális viselkedés megnyilvánulásaira is (Cole–Cole 2003, 374). A személyiségünk embertársainkkal szerveződött kapcsolatok rendszerében formálódik. Tehát az emberi kapcsolatok jelentősége szinte túlbecsülhetetlen életünkben. A társaknak nem kizárólag a lelki egészség, hanem a kiegyensúlyozottság és a pszichés komfortérzet szempontjából is fontos szerepük van. A bennünket körülvevő emberek hatással vannak a normáink alakulására, a feladatvégzés színvonalára valamint az önértékelésre (N. Kollár–Szabó 2004, 279). A társas kapcsolatok a közösségekben bontakoznak ki. A közösség (csoport) mint társas közeg létfontosságú szerepet játszik az ember egész életében, mert az egyén közösség nélkül élet- és fejlődésképtelen (Sallai 1996, 80).

Az iskolás korú gyermek társas kapcsolatai

Az egészséges gyerek jól reagál az iskolára, jól érzi ott magát, még ha tanulási teljesítménye nem tökéletes is. Az iskolában a gyermek szármára jó

ideig tanárközpontúvá válik a világ. A pedagógus a legnagyobb tekintély, ő vezeti be a világ szélesebb körű megismerésébe (Kiss 1967, 66–68). A hat-hétéves gyermek bekerülve az iskolába először az iskolát mint helyet, és nem annyira „közösséget” veszi tudomásul. A gyermek nagy nemtetszéssel ismeri fel, hogy ő csak egy a sok egyenlő társ között az osztályban, és jó ideig mint vetély- vagy versenytársaknak tekinti őket (Buda 1986, 93–96).

Az anyáról való enyhe leválás nem megy egyszerűen. Öt és fél éves kortól gyakoriak az összetűzések és indulatos kitörések a gyermek és anyja között. Beiskolázáskor újra keresni kezdi anyja közelségét (Cole–Cole 2006, 566).

Az osztály kezdetben még nem is közösség, hanem inkább csak halmaz, fokozatos fejlődéssel válik közösséggé. A közös élményeknek, az osztályteremnek, az ülésrendnek is közösségformáló hatásuk van. A hatéves korokban beiskolázottak – ha a tantermen kívül csoportba verődnek, még az óvodából magukkal hozott szerepjátékokra, vagy esetleg szabályhoz kötött társasjátékokra vállalkoznak. E csoportosulások laza szerveződésűek és rövid életűek.

Hétéves korra enyhül az anya-gyermek kapcsolatban mutatkozó feszültség, bár ha a gyermek sikere vagy kudarca esetén nem tapasztalja anyja együttérzését, hangulata gyorsan változik. A hétévesek, mihelyst az iskolai kötelességeik alól felszabadulnak, azonnal páros- vagy csoportkapcsolatot létesítenek. A csoportot még nem szervezik, de a szerepeket megosztják maguk között egy rövid ideig tartó megbeszélésen. A gyermek még individualista, de hajlamos a játék kedvéért, örömeért a társakkal való együttműködésre. Ebben az időszakban a lányok és fiúk egymás között nem tesznek válogató megkülönböztetést.

Általában a nyolcadik életév az, amikor a gyermekben újra felizzik az erős szeretet az anyja iránt (Buda 1986, 90–94). A nyolcéves tanulók már szívesen vesznek részt csoportjátékokban, ahol két versenyző vagy harcoló csoport áll szemben egymással. Ők már tiszteletben tartják az együttjátszók csoportnormáit. Különösen a fiúk között a szabályok válnak a játék lényegévé (Cole–Cole 2006, 552–533). E kortól kezdve alakulnak ki az egyneműek közötti tartós kapcsolatok (N. Kollár–Vajda 2004, 280–283).

Kilencéves kor körül egyesek már egy új életszakaszba kezdenek átlépni. Ez ismét új fordulatot jelent az anya-gyermek kapcsolatban. Mind erősebben fordulnak pajtásaik felé, fokozódik az önállóságra való törekvés. A kilencévesek gyakran kezdenek csapatokat szervezni. Ezen

csoportok együttléte még nagyon kötetlen, hamar párokra aprózódik, vagyis nem hosszú életű.

Tízéves korra a legtöbben már jobban hallgatnak kortársaikra, mint szüleikre (Kiss 1967, 68). A negyedik osztályosok, ha valamilyen célból csapatot szerveznek, azt titokban tartják, csak az érdekelteket vonják be a szervezkedésbe. A hasonló csapatok között megfigyelhető a rivalizálás. A szerepek szétosztásánál megjelenik az alá- és fölérendeltségi viszony tudatosítása (Mérei 1989, 56–79).

A közösségen belül a gyerekek kölcsönösen befolyásolják egymást. Az adott csoportban, osztályban mindig vannak tekintélyes tanulók, akiknek viselkedése hatást gyakorol a többiekére is. A csoporton belül előfordulnak kiegyenlítődések és hasonulások is. (Kelemen 1981, 537). Iskolába kerülés során alakul az énkép is. Eddig leginkább az otthoni környezet, szülők, hozzátartozók alakították, most már nagy hatással vannak az énkép alakulására a kortársak és a pedagógus is (Forgács 2007, 296–297., Cole–Cole 2006, 530., 569–568.)

A társas pozíciók szempontjából a gyerekek nemcsak a népszerűségben különbözhetnek, hanem a kortárskapcsolataik jellemzői szerint is. N. Kollár Katalin és Szabó Éva négy típust különít el e szempontok alapján:

- a népszerű – a csoport részéről sok, túlnyomórészt pozitív választást kap
- a szeretetre méltó – kevés és túlnyomórészt pozitív választást kap
- az elszigetelt – kevés, általában negatív választást kap
- a visszautasított – sok és általában negatív választást mondhat magáénak (N. Kollár–Szabó 2004, 300–302).

Az esettanulmány

A felmérést az Ungvári Magyar Tannyelvű Elemi Iskola és Drugeth Gimnázium 2. osztályos tanulóival végeztem el. Az osztály létszáma 32 fő. Nembeli eloszlása: 12 lány és 20 fiú. A korcsoportok 7 és 9 éves kor között változnak. Az egyik vizsgálati módszer a szociometria volt, amit Jacob Lévy Moreno dolgozott ki. E módszer segítségével megállapítható, hogy ki kihez vonzódik, ki kivel van szorosabb érzelmi kapcsolatban, hogyan alakulnak a csoporton belüli rokonszenvi viszonyok. A vizsgálatban a Mérei Ferenc által bevezetett több szempontú szociometriai eljárást alkalmaztam, ami a Moreno-féle egy szempontú szociometriától kissé eltér. Ezek kiegészítéseként a kinetikus iskolarajz (KSD) módszerét alkalmaztam.

A felmérés elvégzésének első lépése a kérdőív kitöltése volt, melyben 14 kérdés szerepelt. A kérdések típusainak eloszlása a következő: 4

rokonszenvi, 2 közösségi funkcióra vonatkozó, 2 képességre és 4 népszerűségi kérdés, melyből 1 negatív. Elkészítésében mintául szolgált a Mérei által is használt Weinberg-féle kérdőív.

A válaszok alapján kölcsönösségi és gyakorisági táblázat elkészítése következett. A kölcsönösségi táblázat azt mutatja meg, hogy ki kit választott a csoportban és hányszorosan. A kölcsönösségi táblázat alapján elmondható, hogy a csoportban 147 deklarált kapcsolatot számolhatunk meg, ebből 60 kapcsolat kölcsönös, ami a deklarált kapcsolatok 40%-át teszi ki. A deklarált kapcsolat azt jelenti, hogy a kölcsönösségi táblázatban a gyerekek hány társukat választották összesen függetlenül attól, hogy azok a választások kölcsönösök-e.

A kölcsönös kapcsolatokat tekintve a négyszeres kapcsolatok száma 2, a háromszorosaké 12, a kétszereseké 20, az egyszereseké pedig 26. A kölcsönösségi táblázat alapján lett felrajzolva a Mérei-féle szociogram.

A gyakorisági táblázat bemutatja, hogy a különböző kritériumcsoportok kérdéseire hány választás történt (rokonszenvi: 283, funkcionális: 112, képességi: 137, népszerűségi: 131). Szintén ez a táblázat tartalmazza a több szempontú szociometria egyik fontos adatát, vagyis az eloszlási mutatót. Az összesített választások alapján az osztály eloszlási mutatója 20,7.

Elmondható a szociogram alapján, hogy az osztályban négy elhatárolt spontán csoport van. Balról az első csoport 12 személyt foglal magába, ami az osztály 38%-a, szerkezetét tekintve kisebb tömbszerkezet. Ennek a csoportnak három középpontja is van (5., 6. és 13.). Összesítve a kölcsönösségi táblázat kimutatja, hogy az osztályban tanuló gyerekek 81%-a rendelkezik kölcsönös kapcsolattal.

Mutatók kiszámítása

Szerkezeti mutatók

A szociogramot mindenekelőtt abból a szempontból értelmezzük, hogy mennyire strukturált az a társas mező, melyet vázlatosan ábrázol. A szerkezeti mutatók körébe tartozik a *centrális-marginális mutató*, amely a központ és a perem viszonyát fejezi ki. Az általam vizsgált esetben a központ 8 főből áll. A 2. osztály esetében a CM mutató = 9% – 28% – 63%. Tehát a központi mag 3 személyből tevődik össze, ennek a befolyása alá vont társas övezet 9 személy, az ettől elkülönített perem 20 fő (közülük 6 magányos). A magányosokon kívül a peremre kerültek egy 6 főt tartalmazó, központi személlyel rendelkező, háromszöggel megszakított lánc alakzat, valamint két 4 tagból álló zárt háromszöget alkotó, egy személy-

től kiinduló elágazást is magába foglaló alakzat. Fontos kiemelni, hogy a perem viszonyjelenség, csak a központhoz való viszonyában létezik. Az adott csoportban azonban a társaság több mint fele peremhelyzetben van, tehát az információ áramlása akadályba ütközik, hiszen nincsenek kapcsolatban a társas mező központi alakzatával. Az átlagosnál sokkal népesebb perem aránytalan kiterjedése arról tanúskodik, hogy a központi személyeket viselkedési stílusuk, valamint a klikkesedés eltávolítja a peremtől. *A társas helyzet arányítása* táblázat formájában került szemléltetésre. A mi esetünkben elmondható, hogy a csoport 50%-a tartozik zárt alakzathoz, ezen belül pedig háromszöghöz. Ezek a háromszöget alkotó csoportok szervezett közösségek gazdag szokásrendszerekkel, a kiscsoportok rivalizálnak egymással. Elmondható, hogy a zárt alakzatoknak köszönhetően valamelyest korlátozódik az információáramlás, ezért kialakult vélemények egy kisebb egység álláspontjává is alakulhatnak. A csoport 38%-a tartozik lánc alakzathoz, ami azt mutatja, hogy a kommunikáció gyors, nehezen alakul stabil közvélemény, a közösség tagjai befolyásolhatóak. 6 fő, vagyis a csoport 19%-a magányos, amely nem nagy hányada a csoport tagjainak, ebből kiindulva megállapítható, hogy a csoport jól irányítható, rendszerint nyugodt légkörű közösség. *A kohéziós mutató* kiszámításához meg kell határozni a *kölcsönösségi indexet*, amely a társas mezőben lévő személyek kölcsönös kapcsolatait fejezi ki százalékokban. A mi esetünkben a kölcsönös kapcsolattal rendelkezők száma 26. Így jött ki a 84%, ami 1%-kal az átlag alatt van. Ebből következtethetünk arra, hogy a csoport kevésbé mozgósítható. *A sűrűségi mutató* kifejezi az 1 személyre eső kölcsönös kapcsolatok számát. A mutató átlagértéke 0,9–1,1 között van. Az általam vizsgált csoport sűrűségi mutatója az átlagot meghaladja, 1,8%, ami azt jelenti, hogy a 2. osztály egy stabil közösség, a „mi” attitűd megfelelően kibontakozott. A *kohéziós index* azt fejezi ki, hogy a társas mezőben a lehetséges kölcsönös kapcsolatoknak hány százaléka realizálódott. A 2. osztályos tanulók csoportjában a lehetséges kapcsolatok száma 496. A mutató átlagértéke 10–13. A 2. osztály esetében ez a mutató 12, ami beletartozik az átlagba. Tehát elmondható, hogy a lehetséges kapcsolatok 12%-a realizálódott. *Viszonzott kapcsolatok mutatójának* az átlaga 40 és 50 között van. Az általam vizsgált osztályban a viszonzott kapcsolatok mutatója 41%. Tehát a deklarált kapcsolatok 41%-a kölcsönös.

Mivel az általam vizsgált csoport kölcsönösségi indexe 84, a sűrűségi mutató pedig 1,8, ezért a csoport szociogramja egy *többközpontú szerkezet*.

Jellemző rá, hogy a közösségnek több mint a fele zárt alakzatban helyezkedik el. Az adott csoport esetében 5 zárt alakzat is előfordul. Ezeket egy csillag és 3 lánc fűzi hálózatba. Megfigyelhető azonban a kisebb csoportoknál az egyneműség. Fiú-lány kapcsolat a szociogramon csak két helyen figyelhető meg.

Csoportléggör mutatója

Az általam vizsgált második osztályban a mutató személyes oldala 2,7, a funkcióoldal pedig 2,5. Ez alapján levonható a következtetés, miszerint a személyes kérdések mutatója magas, a funkciókérdések esetében pedig alacsony. Ez azt mutatja, hogy a személyes választások ebben a korban tartalmasabbak, mint a funkcióra vonatkozóak. Rokonszenvi konformizmus uralkodik, ami abban is megnyilvánul, hogy a közvélemény irányadó nemcsak a funkcionális, hanem rokonszenvi kérdések megválaszolásában is. A második osztályos csoport tagjai a rokonszenvi választásokban gyakran igyekeznek valamilyen vélt vagy valóságos előíráshoz igazodni.

A társas jelentőség

Jelentősnek tekinthetjük a társas alakzatban azokat a személyeket, akiket a társaik gyakran választanak különféle szociometriai kritériumok alapján (lehet rokonszenves és ellenszenves, pozitív és negatív funkció betöltője). Összességében elmondható, hogy a három kritériumban együttvéve 7 személy illelhető a *jelentős* jelzővel, valamint kiemelendő, hogy a 28. F.G. és a 18. M.K. kétszer is szerepel a listában. A *másodlagosan jelentős* személyek összesített száma pedig 4. Ezek közül a személyek közül a szociogramban kettő foglal el központi szerepet, mégpedig az 5-ös és a 6-os gyerek.

A *tagolódási sor* a vizsgált társas mező hierarchiája a jelentőségértékek alapján. Ennek szempontjából öt kategóriába sorolhatóak be a vizsgált tanulók. Az adott csoportban a *pozitív elsőrendű jelentésűek* száma 3 (28. F.G., 18. M.K., 23. P.I.), *pozitív másodrendű jelentésűek* száma 1 (12. L.R.). A csoport 78%-a nem került be sem az elsődleges, sem másodlagos jelentőségűek csoportjába. Pozitív jelentősége a nagy társas hatékonyságú, határozott egyéniségeknek van. Ők valóban nagymértékben hatnak társaikra. A *negatív másodrendű jelentőségűeknek* a száma 1 (17. M.O.), *negatív elsőrendű jelentőségűek* száma 2 (6. D.P., 25. Sz.D.) A negatív jelentőségű személyt a csoport elutasítja, kiveti, valamiképp megbélyegzi. Az általunk vizsgált esetben a kiközösítés okaként a tár-

sakhoz való agresszív viszonyulást nevezték meg. A 2. osztály esetében a *jelentőségi index* 34%, tehát 11 személy érte el a legalább másodrendű jelentőség küszöbét. *Kizárási mutató* az adott csoport esetében 1,3. Ez mutatja a pozitív és negatív első- és másodrendű jelentőségűek arányát. *Széli helyzet mutató* az általam vizsgált csoportban 1,8. A mutató egyaránt jellemző arra a személyre, aki elérte a pozitív jelentőség küszöbét, és a csoportra, amelyből kiemelkedett.

A kinetikus szociogram

A szociometriai felmérés mellett a társas szerkezetek feltárására alkalmas még a *hétlépéses képelemzési módszer*. Az UDG 2. osztályával *kinetikus iskolarajzot* (KSD) vettem fel, melyek eredményeit kölcsönösségi táblázatba foglaltam. Ennek alapján sikerült megrajzolnom a kinetikus szociogramot, mely szemléletesen ábrázolja a rajzok általi információkat. Fontos kiemelni, hogy a rajzfelvételre egy héttel a szociometriai kérdőív kitöltése után került sor. A rajzfelvétel a hozzá tartozó instrukcióval történt. Fontos mozzanat volt azonban a kutatás elvégzésében a Vass Zoltán által megfogalmazott kinetikus iskolarajzhoz tartozó instrukciónak a módosítása. Az eredeti instrukció a következőképpen hangzott: „*Rajzold le magadat az iskolában a tanároddal és egy-két barátoddal úgy, hogy mindenki csináljon valamit!*” (Vass, 2011, 161). Az instrukció azonban az alábbi módon lett általam átalakítva: „*Rajzold le magadat az iskolában a tanároddal és egy-két társaddal úgy, hogy mindenki csináljon valamit!*” A változtatás kísérleti jellegű volt, mely azt a célt tűzte maga elé, hogy ezáltal a tanulók ne kizárólag a barátaikat tüntessék fel a rajzaikon, hanem esetlegesen azokat is, akikhez nem feltétlenül pozitív viszony köti.

A rajzvizsgálat alapján felrajzolt szociogram nagy mértékben eltér a szociometriai kérdőív vizsgálata alapján összeállított szociogramtól.

Az osztályban a szociomátrix szerint három elhatárolt kis csoport van. A központi csoportnak az egyetlen négytagú csoport tekinthető. Ez az egyetlen olyan kapcsolat, amely nem homogén, tehát lány-fiú kapcsolat is jelen van. A másik két kis csoport lánc alakzatban jelenik meg. Mindkettő 3 személyt foglal magába, az egyik lányok csoportja, a másik fiúké. E három csoport együttvéve 10 tagot foglal magába, ami azt jelenti, hogy a maradék 22 tanuló peremhelyzetbe került. A kinetikus szociogramon négy pár található, melyből 3 lányos pár és 1 fiús. Ez összesen 8 tanulót foglal magába. 14 tanuló az, aki a kinetikus szociogram alapján a magányosak, így a társas mátrix peremére kerültek.

Kohéziós mutató

Az elkészített kölcsönösségi táblázat alapján kiszámítottam a *kölcsönösségi indexet*, melynek átlagértéke 85–90%. A kinetikus szociogram esetében ez a mutató rendkívül alacsony, mindössze 53%. *Sűrűségi index* a mi esetünkben alacsony, mindössze 0,7. Az 1 körüli érték azt mutatja, hogy átlagosan 2 barátja van mindenkinek. A kinetikus szociometria alapján a *kohéziós index* 4,2%, ami nagyon alacsony mutató az átlagos 10–13%-os mutatóhoz viszonyítva. Ez azt árulja el a csoportról, hogy nagyon kicsi az együttes élmény, az összetartozás élménye. A két adat azt mutatja, hogy adott esetben laza szerkezeti típusról beszélünk. Bár az 53%-os KI a halmazszerkezet kritériumainak felel meg. A kinetikus iskolarajz alapján elkészített kölcsönösségi táblázat adataiból megkaptuk, hogy *a viszonzott kapcsolatok mutatója* 18%-os, ami az átlaghoz számítva – ami 40–50% – rendkívül alacsony. Az általam vizsgált 2. osztályban, egy régóta együtt lévő csoportban ilyen kevés a viszonzott kapcsolatok száma, ez jele lehet a klikkesedésnek, bizonyos csoportok be nem fogadásának.

A kérdőíves és a kinetikus szociogram összehasonlítása

A két szociogram között fennáll az az alapvető különbség, hogy a kinetikus szociogramon csak egyszeres kötődések tüntethetőek fel (hiszen egy rajzon egy adott személyt csak egyszer ábrázolnak), ezért jelentős különbségek figyelhetőek meg.

Hasonlóságok is adódtak a két szociogram összehasonlítása során. Egyes személyeket, kapcsolatokat érdemes kiemelni, hiszen mindkét szociogramon egyaránt jelen vannak. Összességében elmondható, hogy a két szociogram vizsgálatokor jelentős eltérésekkel találkozunk. A két vizsgálat elvégzése között egy hét telt el. Viszonylag rövid idő, a társas szerkezet azonban mégis magas fokú változékonyságot mutat. Ennek oka elsősorban a kisiskolásokra jellemző laza szerkezetű csoportosulások és azok rövidéletűsége. A laza szerkezetű csoportokban az együttműködés és a közös munka nehézségekbe ütközik. Ez általában a klikkesedésnek is betudható. A két szociogram közötti különbség kialakulásában szerepet játszhatott az is, hogy kisiskoláskorban még mindig nagyon hangsúlyosak az emocionális folyamatok. Ugyanakkor azt is figyelembe kell vennünk, hogy Mérei meghatározásaiban is úgy szerepel a szociogram, mint a csoport, a társas mező pillanatnyi állapotának térképe (*idézi* Berghauer-Olasz 2016).

A 2. osztályban 11 főnek – ami az adott csoport 34%-a – a kapcsolata megjelenik mindkét szociogramon. Ebből arra a következtetésre jutha-

tunk, hogy ezek a kapcsolatok többnyire állandósultak. Valamint 4 személy mindkét szociogramon a peremen helyezkedik el, magányosan, egyetlen kölcsönös kapcsolat nélkül, ami arra utal, hogy a csoport őket kirekeszti. Ők az osztály 13%-át teszik ki.

A szociometriai felmérés és a kinetikus iskolarajz jól alkalmazható egy adott csoport társas szerkezetének mélyebb megismerésére. Egy pedagógus számára a hatékony munkavégzés céljából elengedhetetlen, hogy tudatában legyen az általa oktatott tanulók csoporton belüli kapcsolatainak. Ugyanakkor szociometriai mérést akkor etikus végezni, ha azt az adott közösség fejlesztése érdekében tesszük. Például pedagógusként észrevehetjük azt, hogy az osztály milyen klikkekbe szerveződött és hogy miként hat ez a csoportlégré. Feltűnhet, hogy valamelyik diák kevésbé tud beilleszkedni, vagy, hogy felerősödik a csoport tagjai között az agresszió. Ezen esetekben érdemes a szociometriához folyamodni. Ezáltal megismerhetjük, kik a közösség *jelentős*, befolyással rendelkező tagjai és kik azok, akik a perifériára szorultak. Kik azok, akik szívesen keresik egymás társaságát. A szociometriai kérdőív által válaszokat kaptam arra, miért népszerűek egyes tanulók, míg másokat a csoport kiközösít.

Hivatkozott irodalom

- Berghauer-Olasz, E. (2016): *A kinetikus iskolarajz mint közösségek rejtett kapcsolatainak feltáró módszere. Doktori értekezés.* Pécs.
- Cole, M. – Cole, R. Sh. (2006): *Fejlődéslélektan.* Osiris Kiadó, Budapest.
- Forgács J. (2007): *A társas érintkezés pszichológiája.* Kairosz Kiadó, Budapest.
- Kelemen L. (1981): *Pedagógiai Pszichológia.* Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kiss T. (1967): *Gyermeklélektan.* Tankönyvkiadó, Budapest.
- Mérei F. – Binét Á. (1981): *Gyermeklélektan.* Gondolat, Budapest.
- Mérei F. (2001): *Közösségek rejtett hálózata.* Osiris Kiadó, Budapest.
- Mérei F. (1989): A társ kapcsolatok megszilárdulása. Csoportlélektani vizsgálatok óvodában. In: *Társ és csoport: Tanulmányok a genetikus szociálpszichológia köréből.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- N. Kollár K. – Szabó É. (2004): *Pszichológia pedagógusoknak.* Osiris Kiadó, Budapest.
- Sallai É. (1996): *Tanulható-e a pedagógus mesterség?* VE Egyetemi Kiadó, Veszprém.
- Vajda Zs (2006): *A gyermek pszichológiai fejlődése.* Helikon Kiadó Kft., Budapest.
- Vajda Zs. – Kósa É. (2005): *Neveléslélektan.* Osiris Kiadó, Budapest.
- Vass Z. (2013): *A rajzvizsgálat pszichodiagnosztikai alapjai.* Flaccus Kiadó, Budapest.
- Vass Z. (2011): *A képi kifejezéspszichológia alapkérdései.* LHarmattan, Budapest.

Vass Z. (2011): *A psychological interpretation of drawings and paintings. The SSCA method: A systems analysis approach.* Alexandra, Budapest.

<http://www.freado.com/read/11970/a-psychological-interpretation-of-drawings-and-paintings>

Zsolnai A. (2001): *Kötődés és nevelés.* Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.

Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти. Збірник наукових робіт Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», Берегове, 28–29 березня 2019 року / Редактори: Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк, Єва Гуттерер та Каталін Поллої – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. – 540 с.

ISBN 978-617-7692-33-0

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», яка відбулася 28–29 березня 2019 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ.

УДК: 061.3(477.87)

К– 93

Наукове видання

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ
ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ
ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

2019 р.

Редактори:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Сва Гуттерер та Каталін Поллої*

Коректура:

Ільдико Гріца-Варцаба, Маріанна Леврінци, Олександр Кордонець

Верстка:

Вікторія Товтін, Олександр Добош

Обкладинка:

Олександр Добош

На обкладинці: студенти спеціальностей «початкова освіта» та «дошкільне виховання» кафедри педагогії та психології. Фото зроблені Євою Чопак та Маргаритою Ешпан на кафедральних заходах.

Відповідальні за випуск:

Ільдико Орос, Олександр Добош

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36, e-mail: print@rik.com.ua

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 11.03.2019

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 43,5. Формат 70x100/16.

Замовл. №637. Тираж 300.